

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	
Исходящ №	дата 1 201 г.
Входящ № 574	дата 30.X 2020.
София 1113, бул. Шипченски проход № 52, бл. 17 тел.: 02/ 979 29 98 ; факс: 02/ 870 21 91	

Становище

на проф. д-р Илияна Марчева от Института за исторически изследвания - БАН

относно конкурс за заемане на академичната длъжност професор по професионално направление 2.2. *История и археология*, научна специалност „История на България“ (*Нова българска история – Стопанска и социална история на България през XX век*), за нуждите на секция „Нова българска история“, обявен в „Държавен вестник“, бр. 66 от 24 юли 2020 г.

В конкурса е подал документи само един кандидат – доц. **Даниел Христов Вачков**, доктор по история от 1994 г., избран на академичната длъжност „доцент“ през 2008 г., възпитаник на ИФ на Софийския университет, свързал своя път в науката с Института за исторически изследвания. Той участва с 1 индивидуална и 4 колективни монографии, 37 студии и статии, 3 рецензии и отзиви, съставителство и научна редакция на 3 изследователски и документални сборника. От тези текстове 11 са посветени на проблеми на стопанската и социална история по време на комунистическия режим 1944 - 1989 г. Всички представени трудове са публикувани след придобиването на академичната длъжност „доцент“.

Работите на доц. Вачков го представят като познавач на стопанската история на България през целия XX век и в частност като един от водещите специалисти по различни аспекти на стопанската политика на българските правителства. Сред тях са дълговите кризи на България, развитието на финансовата система през първата половина на XX века, финансово-икономическите аспекти на бежанския проблем, видни политици и финансисти. Темите, които са предмет на неговия научен интерес от епохата на социализма са разнообразни и с различна степен на изследване: българската икономика в началото, разгара и непосредствения край на Втората световна война; българската икономика по време на сталинизацията и десталинизацията – в края на 40-началото на 60-те години; външния дълг, дълговите кризи и свързаните с тях проблеми на ценообразуването в страната и в СИБ; икономическата наука и българските икономисти и стопанското развитие като част от голямата тема за интелектуалците и икономическата политика през XX век в България; производствените аварии и трудовите злоупотреби по време на комунистическия режим.

В наукометрично изражение научната продукция на Вачков напълно отговаря и дори надвишава националните минимални изисквания. По показател В (100 точки) той е представил самостоятелен хабилитационен труд – монографията „Аварии и катастрофи. Хроника на социалистическата индустриализация“, София, Институт за близкото минало, изд. Сиела, 2018, 214 с., неповтарящ изследванията на Вачков, с които той става доцент. По показател Г – доц. Вачков събира 355 точки (при минимум 220), като е посочил 2 статии в реферирани научни издания, индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация, 22 студии и статии в нереферирани списания с научно рецензиране или редактирани колективни томове, както четири глави от колективни монографии. А това са авторитетният том IX на академичната „История на България 1918-1944“, С: Тангра Танагра ИК, 2012 и не по-малко авторитетната монография „История на НРБ. Режимът и обществото“, С: Институт за изследване на близкото минало, Сиела, под ред. на проф. Ив. Знеполски, 2009. Резюметата на трудовете напълно съответстват на текстовете.

Научните разработки на Вачков за епохата на социализма, по който период аз съм специалист, са направени с използване на натрупаната научна и публицистична литература, а това разкрива историографска култура и осведоменост, абсолютно задължителна за един професор. Използвани са архивни източници от най-високо качество. Богата изворова база, свързана с т.нар. архивна революция от 90-те години на XX век стана вече традиционна за изследването на близкото минало в съвременната историография и доц. Вачков съвсем закономерно се вписва в нея. Подходът, към който се придържа доц. Вачков, като автор, публикуващ в издания на Института за близкото минало, чиято мисия е осмисляне на историята на „комунизма в България“ от „една по-съвременна либерално-демократична гледна точка“ (<http://minaloto.bg/%d0%b7%d0%b0-%d0%bd%d0%b0%d1%81/>) (последен достъп на 18.10.2020), го позиционира към групата учени, смело подлагачи на ревизия близкото минало и неговите интерпретации до 1989 г. Това го е довело и до осветляването на пренебрегван аспект от стопанската история на XX век и по-точно от индустриалната политика по време на комунистическия режим – производствените аварии и катастрофи, вкл. и транспортни (ж.п. и самолетни). Така той се заявява като новатор в стопанската и социална история на XX век.

Изборът на темата представя доц. Вачков като търпелив изследовател. Това е трудна тема, неблагоприятна за описание, свързана с необходимостта от специфични

познания от областта на технологиите, законодателството и юридическата практика, както и добро познаване на икономическата и социална политика и официалната пропаганда през различни етапи на българския социализъм от 1944 до 1989 г. Темата е разработена въз основа на първокласен документален материал, публикуван (в поредиците „Архивите говорят“) и непубликуван от ЦДА (висшите партийни и държавни органи , вкл. и архива на профсъюзите) и от т.нар. Комисия по досиетата (МВР и Главна прокуратура), както и статистически годишници и oral-history интервюта (от колекцията „Устна история“ на Института за близкото минало). Авторът познава и използва и основната литература за комунистическия режим и за социалистическата индустриализация. Много добро впечатление прави, че той е издирил и проучил натрупаната от 60-те до края на 80-те литература по трудовите злополуки, която е предимно с юридически характер.

Основно достойнство на монографията е добросъвестното разкриване във всеки етап от развитието на режима (по време и след войната; при сталинизацията, десталинизацията, реформените 60-70-те години и кризата на 80-те) на трудовите злополуки, производствените аварии и катастрофи. Всяка производствена авария е описана с оглед условията и реакцията на властта, включително и юридико-правните последици за виновните, както и случаите на амнистиране поради идеологическо-пропагандни цели. Такъв е случаят например на виновните за катастрофата в Згориград – все ръководни технически кадри, които са амнистирани заради 25-годишния юбилей на социалистическата революция (с.145). Или обвързването на „Възродителния процес“, един позорен акт на комунистическата власт, със страха на режима от отведен тероризъм, засягащ и промишлеността (с.192-220). Друга заслуга на автора е убедителното разкриване чрез историята на аварията на редица много характерни за социалистическата, планова икономика черти като безстопанственост, безотчетност, стремеж за прикриване на реалните факти от различни нива в производствената и партийната йерархия, разминаването между обещаните грижи за работниците и реалността, неспазването на трудовите указания, слабия контрол и др. п. – все слабости, скрити зад монолитната фасада на режима. Откроява се безпомощността на профсъюзите при социализма, които са част от политическата система. Трето достойнство на работата е ясният стил на поднасяне на материала, воденето на теза, без да се изпада в излишни подробности, съставените таблици, които са органична част от текста.

Това, което ми се струва недостатъчно обосновано, е подзаглавието на монографията „Хроника на социалистическата индустриализация“. Аз като изследовател на социалистическата индустриализация, реализираща в България Втората и началото на Третата индустриална революция по време на Студената война, не мога да приема, че само аварията и катастрофите определят хрониката на социалистическата индустриализация. Тя е много по-голяма и включва много повече явления. Въобще, темата за производствените аварии, властта и обществото възбужда редица въпроси, което говори, че авторът наистина е открил ново поле в българската историография. Един такъв например е въпросът за особеностите на официалната пропаганда за трудовите злополуки. Поантата на монографията е, че трудовите злополуки, аварии и катастрофи са скривани от режима или омаловажавани и затова обществото дори и 30 години след колапса на системата е в неведение и изпитва носталгия по нея. Но подобно поведение има всеки собственик на аварирало предприятие и социалистическата държава като такъв собственик за цялата индустрия не прави изключение в това отношение. В този смисъл, работата би спечелила, ако темата бе разкрита в съпоставка (синхронна и/или диахронна) - с политиката на другите социалистически и/или капиталистически страни по посочените проблеми на трудовите злополуки, аварията и отношението на държавата към тях.

Направените от мен бележки и коментари не омаловажават съществения научен принос на доц. Даниел Вачков, който той дава с монографията си „Аварии и катастрофи“ в съвременната българска историография, разкривайки неизследвани страни от социалистическата индустриализация. Тяхното анализиране допринася за осветляване на социалната цена на този процес в България по време на социализма.

Оценка на приносите на доц. Вачков дават и забелязаните 111 цитирания на негови трудове, голяма част от които в монографии, рецензирани списания и сборници, от български и чужди автори. А това свидетелства, че той е разпознаваем в научното пространство. В наукометрично изражение по показател Д той отново надхвърля нужните точки – постигнал е 205 точки при минимум 120.

Доказателство за авторитета на доц. Д. Вачков в науката и в организиране на научната дейност на проектен принцип е участието му като ръководител на три проекта (един с Унгарската академия на науките и два, финансирани от ФНИ) и като член на проект, финансиран от ФНИ. В подкрепа на горната констатация е внушителната

бройка научни форуми – 77 в страната и чужбина, в които доц. Вачков е взел участие с доклад или публична лекция.

По показател Е Вачков събира 126 точки при изисквания минимум 100, при това не само от ръководство на научните проекти, но и като съавтор на учебници (История и цивилизация за 7 клас, изд. Просвета плюс, 2018; История и цивилизации за 8 клас, изд. Анубис, 2017), които се използват в училищната мрежа. Посоченото учебно пособие „История и цивилизация. Тестове и задачи за профилирана подготовка, зрелостни и кандидатстудентски изпити (в съавторство с Красимира Йончева), С: изд. Ив. Богоров е от 2007 г. и не влиза в обхвата на конкурса.

Свидетелство за организационните качества в научната сфера на кандидата е успешната му дейност като научен секретар на Института за исторически изследвания 2012-2017 г. и вече няколко години като негов директор.

Като имам предвид всичко посочено до тук, позволявам си да препоръчам на уважаемото научно жури да присъди на **доц. Даниел Вачков** академичната длъжност „професор“ по професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „История на България“ (Нова българска история – Стопанска и социална история на България през XX век), за нуждите на секция „Нова българска история“.

Проф. д-р Илияна Марчева

30 октомври 2020 г.